

HUKUK DÜZENİNDE İNSAN HAKLARI (*)

Gebhard MÜLLER

Çeviren

Asis. Tuğba BALLIGİL

“İnsan’ın onuru, dokunulmazdır. Devletin görevi, ona saygı göstermek ve onu korumaktır. Alman halkı, dokunulmaz ve devredilmez İnsan Hakları’nı dünyadaki her insan toplumu’nun, barış’ın ve adalet’in temeli olarak kabul eder.”

Anayasa’nın bu ilk maddesi, İnsanlık Onuru’ndan gelen İnsan Hakları’na, Devlet Toplumunu ilişkisinde ikili bir anlam verir:

1. Devlet Toplumunu, bu haklara saygı göstermeli ve onları korumalıdır;
2. Bu haklar, Devlet Toplumunu’nun temelidir.

Böylece, İnsan Hakları’nın ikili hukukî görünümü’nün hatları da esas itibariyle Devlet düzeni içinde çizilmiş olmaktadır. Bu haklar, bizzat Devlet olma sorunu ile ayrılmaz biçimde bağlıdır. Zira, tüm değişikliklere (tâdil) karşın bugüne değin özgül karakterini kural olarak korumuş bulunan İnsan Hakları Sorunu, ilk olarak Ortaçağ’ın sonunda çağdaş egemen devlet’in gelişmesiyle önem kazandı. Bugün çağdaş anlayışta, İnsan Hakları’nın tarihi’nin özellikle din savaşları dönemi’ne dayandırılması o denli şaşırtıcı değildir. Böylece nitelendirilen ilk İnsan Hakkı olarak genellikle, din savaşları’nda kazanan taraflarca talep ve iddia edilen ve özellikle de bunlar sayesinde Kuzey Amerika Kıt’asındaki Avrupa

---

(*) MÜLLER, G. : “Die Menschenrechte In Der Rechtsordnung”, Freiheit und Verantwortung, Festschrift für Erwin Stein, 1969, s. 13 - 22.

Kolonileri'nin kurulmasında önemli bir rol oynayan Din Özgürlüğü'ne ilişkin hak görülmektedir. İnsan Hakları'nın ikili anlam ve önemi daha burada kendini gösterir: Baskı'ya karşı Özgürlük ve bu haklar İdesi üzerine yeni bir toplum'un temellendirilmesi.

Özgürlük düşüncesi, esasen Eşitlik ve Kardeşlik düşüncelerini de içeriyordu: Özgürlük, eşitce bir özgürlük'dü ve bu, kardeşce bir özgürlük'dü. Şu var ki, esaslar getiren İnsan Hakları'nın başlangıçta daha çok pragmatik açıdan duyulan önemi'nin kuramsal olarak anlaşılmasından önce, 17. yüzyıl'ın sonlarıyla 18. yüzyıl'ın başlarında daha henüz pek büyük düşünsel, dinsel başarılar'a gerek vardı. Çağdaş anlayışta kuvvetler ayrılığı'na dayalı Hukuk Devleti düşüncesi, halk'ın demokratik iradesi'nin oluşumu'nun yeni bir algılanışı kadar eskiye gider. Fransız Devrimi'nde istekler, heyecan yaratan Özgürlük, Eşitlik ve Kardeşlik gibi devrimci deyimlemeler'e değin varır. 1776 tarihli Amerika Devleti'nin Virginia Haklar Bildirgesi ve 1789 tarihli İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi, o zamandan beri, Anayasalar'ın Başlangıç bölümü'nde hep yazılı bulunduğu üzere, tek tek İnsan Hakları'nın ilk dizinleri'ni içerirler. Sonuç olarak Özgürlük, Eşitlik ve Kardeşlik, aynı zamanda İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin birinci maddesi'nin dayandığı ilkelerdir:

“Bütün insanlar onur ve haklar bakımından özgür ve eşit doğarlar. Akıl ve vicdan meziyetleriyle donatık olup, birbirlerine karşı Kardeşlik Ruhu içinde davranmalıdırlar.”

Ö z g ü r l ü k , genellikle devlet'in özgürlüğü ve devlet'in müdahale özgürlüğü olarak anlaşılır. Bu anlayışa göre, İnsan Hakları devlet'e karşı koyma, savunma haklarıdır; sorun, devlet'in baskısı'na karşı özgürlük ve özgürlüğe devlet eliyle uyulması, saygı gösterilmesi sorunudur.

İnsan Hakları, önce 17. ve 18. yüzyıllar'ın salt devleti'nden savaşım ile kazanılmak ve yeni elde edilen bu haklar, 19. yüzyıl'ın başlarındaki Restorasyon'a karşı korunmak ve ileri sürülmek gerektiğinde, bu düşünce doğal olarak uzun süre ön plânda kaldı. Bu savaşımın öncüsü, genellikle özgürlük yanlısı kent halkı idi. Bu nedendir ki, özgürlükçü temel haklar anlayışı'ndan da söz edilir.

Önceleri Din Özgürlüğü ön plânda yer aldıktan sonra, şimdi herşeyden önce Basın Özgürlüğü, Toplantı ve Gösteri Özgürlüğü ve Eğitim ve Araştırma Özgürlüğü söz konusudur. Fakat özgürlük istemi, mülkiyete müdahale etmek isteyen devlet'e olduğu kadar her resmî meslek kuruluşuna karşı da yönelir. Liberal Düşünce Özgürlüğü'nün ve Eski Kapitalist Ekonomi anlayışı'nın, 19. yüzyıl'da sık sık el değiştirdiği açıktır.

Nevar ki, Liberal düşünce özgürlüğü'nü, eski kapitalizm'in istemleriyle uzlaştırmak mümkün olamazdı. Liberal özgürlük anlayışı, bugün ne'yin her hukuk devleti'nin temel içeriği olarak algılandığı konusunda birçok kimsenin görüş açısını genişletmiştir. Özgürlük alanına müdahale, yasaca öngörülmüş olmak gerekir, ya da en azından bir yasa'ya aykırı olmamalı, onu ihlâl etmemelidir; müdahaleye karşı kural olarak bir kanun yolu vardır; yargı erki bağımsızdır ve yasama ve yürütme güçleri'nin yanında aynı haklara sahiptir; devlet'in Anayasası, kural olarak yurttaş'ın özgürlük haklarını güvence altına alır. Yurttaşlık hakları'nın güvence yolu olarak bir Anayasa yargısı'nın kurulması'nın ardında da bu tür hukuk devleti düşüncesi yatmaktadır. Bu Anayasa yargısı, Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğu gibi, genel yargı ile örgütlü biçimde bağlanmış olabilir. Ama bu yargı, aşağı yukarı Almanya ya da İtalya'daki gibi bağımsız da olabilir. Durumları gereği pekçok çağdaş devlet'de, yargısal denilen (sözde) denetim hakkı da Anayasa Mahkemeleri'ne aittir, yani bunlar, yasalar'ın Anayasa'ya uygunluğu konusunda da hüküm verebilirler ve özellikle temel özgürlük hakları'nı ihlâl eden yasaları etkisiz kılabilir ya da iptâl edebilirler.

E ş i t l i k sorunu da, önce devlet müdahaleleri'nin düzenlenmesiyle ilgilidir. Bu müdahaleler, herkes'e aynı biçimde yöneltilmelidir; devlet müdahaleleri karşısında hiçbir ayrıcalık ve öncelik verilmemek gerekir. Bu, daha ziyade eşit medenî haklar fikri ile sıkı sıkıya bağlıdır. Burada artık, deyim yerinde ise, sürekli gizli hasım olarak birey'in, kişi'nin karşısında bulunan bir devlet'e karşı koyma, savunma değil, tersine bu devlet ile eşit işbirliği söz konusudur. Devlet toplumu'nun temeli olarak bütün'ün eşit hakları sorunu söz konusudur. Liberal temel özgürlükler, ayrıcalıklı bir sınıf için çoktan silâhla kazanıldığı ya da korunduğu sırada, eşit

yurttaş hakları'na ilişkin savaşımlar henüz devam ediyordu. Birçok devlet'te, örneğin "Bir adam, bir oy" ilkesi biçimindeki genel oy hakkı'nın tanınması, uzun süre gerçekleştirilmedi. Egemen sınıflar'a ayrıcalık veren bir seçme hakkı vardı. Seçme hakkı'nın biçimleri, belli insanlar'a, belli guruplar'a ya da belli ırklar'a üstünlük tanıyordu. Herşeyden önce de, kural olarak kadınları seçime katılma'nın dışında bırakan ve bugün de bazı ülkelerde henüz var olan bir seçme hakkı'ndan söz edilebilirdi. Burada da uzun bir savaşım gerekiyordu.

Bugün yurttaş hakları'nın eşitliği, geniş ölçüde tanınıp kabul edilmiştir: Çağdaş Anayasalar'ın pek çoğu, her tür ayırım'ı yasaklar. Her insan kendi devletinde etkin biçimde çalışabilmeli, devleti'ne katkıda bulunabilmelidir. Bununla da birçok şey, çağdaş devlet anlayışı'na girmiştir. Çağdaş devletlerin Parlamentoları, aynı haklar'a sahip yurttaşlar'ı temsil organlarıdır.

K a r d e ş l i k idesi, açıktır ki, salt insan haklarına devlet eliyle saygı gösterilmesiyle değil, aksine herşeyden önce devlet halinde birarada yaşama'nın, insan hakları'nın ruhu'nda temellendirilmesiyle de ilgilidir. Bu kardeşlik fikri, çağdaş devlet anlayışında özgürlük ve eşitlik fikirleri'ne nazaran daha geç yer buldu; burada da bu düşünce'nin zorla kabul ettirilmesi için bir savaşım gerekli idi. Eski kapitalizm dönemindeki halk tabakalarının güç durumu'na karşılık olarak, bir ucu aşağı yukarı katolik Toplum Öğretisi'ne, öteki ucu ise ortodoks Marksizm'in kabulüne değin uzanan farklı toplumsal davranış modelleri geliştirildi. Özellikle, mülkiyet'in toplumsal açıdan sınırlandırılması düşüncesi bununla ilgilidir.

Ama çağdaş halk kitlesi, sonunda kardeşlik fikri'ne götüren başka bir görünüm'e daha sahiptir. Çağdaş toplum'da kişi, türlü biçimlerde devlet'in icraatı'na bağlıdır. Bu bağımlılık yol yapımı ile başlar, okul inşaatı, kültür ve bilim'in geliştirilmesi'nden geçerek zorunlu geçim için doğrudan doğruya yardım edilmesine kadar belli ekonomik etmenler'in paraca desteklenmesi'ne gider. Toplum yoğun ve yüksek düzeyde örgütlü olduğu ölçüde, bu tür işlevler'e daha çok dikkat edilmek gerekir. Devlet artık toplumsal yaşam'a ilgisiz, kayıtsız değildir, o, yaşam'a biçim vererek olumlu müdahalede bulunur.

Devlet'in yurttaşları'na yardımı ve onlara özen göstermesi, bugün kişiler'in insan hakları'na oranla her çağdaş devlet tanımlamasında dikkate alınması gereken esaslı fenomenler'dir. Hemen bütün devletler'de özellikle toplumsal yardım daima daha geniş biçimler almaktadır. Birçok devlet, bu amaçla kişi'ye toplumsal yardım yapılması'na dair dâva konusu olabilecek bir hakkı dahî zımnen kabul etmiştir. Buna ek olarak bir dizi çağdaş Anayasa, insan onuru'na yaraşır bir çalışma koşulları güvencesi'ni, insanca bir yaşam düzeyi'ni ve kültür ve eğitim'de asgarî bir güvence'yi içermektedir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde de benzer hükümler yer alır.

O halde özgürlük, eşitlik ve kardeşlik, insan hakları'na oranla devlet olma'nın en önemli görünümüdür. Bununla birlikte, bu görünüm birarada biribirleriyle ilişkisiz değildir; bunlar ortak bir kök'ten, yani insan'ın onuru'ndan kaynaklanırlar. İnsan, onuru için, onun uğruna özgürdür. Herkes eşit onur'a sahiptir ve bu nedenle karşılıklı kardeşlik ruhu içinde davranmaları gerekir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 1. maddesi de, tüm insanların onur ve hak'ca özgür ve eşit doğdukları ve akıl ve vicdan'a sahip oldukları'ndan söz ederken, açıkça bu kök'e işaret etmektedir. İnsan Hakları'nın tanınması, böylelikle sonuç olarak belli bir insan tanımı'nın, örneği'nin kabulünü, insan'a ve onun ahlâkî özerkliği'ne saygı'yı gerektirir. Bununla, insan hakları hukukî problematiği, genel problematik çerçevesinde insanlık ruhu'ndaki toplumsal, ahlâkî ve kültürel değerler'in yeni bir yorumu'na ulaşır.

Hukukî sorunlar'ın genel toplumsal temel sorunlarla olan sıkı ilişkisi, herşeyden önce, insan hakları'nın salt, devlet'in birey ile ilintisi ölçüsünde görülemeyeceği olgusu'ndan anlaşılır. Bunlar, toplum'un birey üzerindeki etkileriyle aynı oranda, bu etkiler'e koşut biçimde ilerler. Birey'in özgürlüğü yalnız devlet müdahalesi yolu ile değil, aksine toplumsal güç tarafından da, bu gücün büyük girişimlerce, çıkar birliklerince, kitle iletişim araçlarınca kullanılması ölçüsünde tehdit edilmiştir. Eşitlik, salt devlet önlemleriyle değil, tersine bizzat toplum'un davranışıyla tehdide uğramıştır. Toplumda eşitliğin kazanılması, çoğu kez yasa önünde eşitlik'ten daha zordur. Kadın'ın toplumsal eşitliği, bugün birçokları için henüz kuşkuludur. Irk eşitliği de, bugün birçok ülkede kuşkusuz hukukî olmaktan ziyade toplumsal bir sorundur. Nihayet, kar-

deşlik düşüncesi'nde belki toplum'un davranışı'na, devlet'in davranışı'na olduğundan daha kesin ölçüler bağlanacaktır. Toplumsal dayanışma, devlet önlemleriyle daima ancak eksik biçimde yerine getirilebilir. Toplum'un yardımcı olduğu yerde, artık devlet'in yardım etmesi gerekmez.

Bununla, devlet'in ve toplum'un alanları'nın tanımı ve sınırlandırılması gibi önemli bir sorun ortaya çıkmaktadır. Birey'in özgürlüğü, bu tanım ve sınırlandırma'yı açıkça şart koşar, bunu var sayar. Gerçekten, liberal temel haklar'ın yorumu'nda, devlet ve toplum'un kesin bir tanımı ve ayırımı'ndan yola çıkılıyordu. Toplum, kural olarak özgürce gelişmeli idi; devlet, bu özgür gelişme için öncelikle dış düzen'i, çerçeve'yi güvence altına almalı idi. Onun etkisi kural olarak çok azdı. Bununla birlikte, bugün birey'in özgürlüğü, çoğu kez herşeyden önce toplum kesimlerince tehdit edildiğinde, birileri'nin özgürlüğü genellikle doğrudan doğruya başkaları'nın özgürlüğü'nün daraltılmasını gerektirmektedir. Devlet, özgürlük uğruna toplumsal yaşam'a müdahale etmelidir. Aynı şey, Eşitlik İlkesi için de geçerlidir. Toplum'un ayırım gözettiği yerde, kendilerine eşitliğin tanınmadığı kişileri savunmak amacı ile devlet'in müdahalesi gerekli olabilir. Bu sorun da son derece günceldir. Devlet'in yardım ve özen göstermesi konularında, sonuç olarak bizzat devlet'in toplum'u nasıl biçimlendireceği özellikle belirgin olacaktır. Devlet, başka herhangi bir yerde değil de, belli bir yerde bir sokak yapmağa karar verdiğinde, bu olay, sokağın yapılacağı yer ile yapılmayacağı yer konusunda olumlu ve olumsuz birçok sonucu beraberinde getirebilir. Aynı şey, az çok bir okul'un inşası için de söylenebilir. Devlet, eğitim'in belli dallarını ve bilim'i korur, teşvik eder; bu anlamda o, önce toplum'un yapısını oluşturmakla işe başlar; belli girişimleri paraca destekler, böylece başkalarına bu tür yararlar sağlar. Bütün kazanç dalları'nın paraca desteklenmesinde de yukarıda söylenenler geçerlidir. Devlet, geçim için gerekli desteklemeyi yapar, garanti eder, böylece geçim'in türü ve miktarı ile destek gören'in yaşamına biçim verebilir - tüm bu çeşitli etkinlikler için gerekli parayı, öteki yurttaşlar'ın mülkiyetine, onların özgür gelişimlerinde kendilerini engellenmiş hissetmelerine neden olabilecek müdahaleler yolu ile sağlamak zorunda olduğu keyfiyeti bir yana bırakılırsa - o (devlet), yardım etmek istedikleri'nin tercihi sayesinde davranış biçimlerine zorlayabilir.

Bu nedenle, herhangi bir bölgedeki devlet etkinliği'nin sadece doğrudan doğruya ilgililer üzerine değil, aynı zamanda başkaları üzerine de doğal etkileri vardır. Devlet, ister çatışmaları doğrudan doğruya çözüme bağlasın, ister onun önlemleri başkalarını dolaylı olarak ilgilendirsın, böylece örneğin o, kişi'nin onur ve değerinin korunması ile Basın Özgürlüğü ilkesi arasında denge sağlamak ya da ana-baba hakkı ile çocuğun hakkı arasında uygun bir eğitim üzerine karar vermek zorunda kaldığında, biri'nin haklarına saygı gösterilmesi ve korunması, çoğu kez diğerleri'nin haklarını etkileyecektir. Burada önemli ve genel bir sorun ile, yani insan hakları'nın başkaları'nın hakları uğruna sınırlandırılması sorunu ile karşılaşılıyor. Toplum içinde haklar, sınırsız olamazlar. İnsan, tek başına soyut bir varlık olmayıp, aksine kişi'dir ve bu nedenle de zorunlu olarak aynı zamanda toplumsal varlıktır ve toplum'a bağlanmıştır. Başkaları'nın yardım ve tamamlaması'na gereksinimi vardır. Ancak ortak etkilemeler ile, insan doğasında mevcut bütün yetenekler gelişebilir. İnsan hakları'nın gerçekleştirilmesiyle ciddî olarak ortaya konan bu hakikat'ı kimse görmemezlikten gelemes. Bundan ötürü, çağdaş Anayasalar'ın Temel Haklar Dizinleri, kural olarak bir insan'ın temel haklarında bir diğeri'nin hakları için yer alan sınırlar'a değinen özel bir hüküm içerirler. Devlet'in birey'in alanı'na her müdahalesi, şu kaçınılmaz çelişkide bulunur: Bir yandan içinde, tinsel açıdan bağımsız ve ahlâkî açıdan sorumlu varlık niteliğiyle insan'ın var olabildiği ve eylemde bulunabildiği Özgürlük Alanı'na hakkını verme, ama öte yandan da herkes için güvence ve toplum içinde birlikte yaşama'ya uygun mekân sağlamak amacıyla bu özgürlük alanı'nı sınırlandırma.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 29. maddesi'nin 2. fıkrasında da bu düşünceler yer alır:

“Her insan, hak ve özgürlükleri'nin kullanılmasında ancak, başkaları'nın hak ve özgürlükleri'nin tanınması ve saygı gösterilmesi'nin güvence altına alınması ve ahlâk'ın, kamu düzeni'nin gerekleri'nin ve demokratik bir toplum'daki ortak yarar'ın gerçekleştirilmesi maksadiyle yalnızca yasa'nın öngördüğü sınırlamalar'a tâbidir.”

Bu düşünce, hak ve özgürlükler'in Birleşmiş Milletler'in amaç ve ilkeleri'ne hiçbir surette aykırı kullanılamayacağını deyimleyen

3. fıkra'da özel bir biçimde sürdürülmektedir. 30. madde de buna ilişkindir:

“Söz konusu Bildirge'nin hiçbir hükmü, herhangi bir hakkın, bu bildirge'de deyimlenen hak ve özgürlükler'in yok edilmesini amaçlayan bir eylemde bulunmak ya da bir iş yapmak üzere bir devlet'e, bir guruba ya da bir kişi'ye özgülendiği biçiminde yorumlanamaz.”

Bu sınırlama özellikle önemlidir; devlet'e, gerektiğinde kişiler'in başkaları'nın hak ve özgürlükleri'ni yok etmeğe yönelik eylemleri'ne karşı koyma hakkı'nı verir.

Bütün bunlardan, bugün devlet'in, çoğu kez özgürlüğün güvencesi olduğu sonucu çıkar görünmektedir. Ama keşke, devlet içinde insan hakları'nın güvencesi'nin tek yanlı ve tehlikeli olduğu da görülebilse idi. Herşey'i kural'a bağlayan ve düzenleyen bir devlet, bu, haklı erekler uğruna da olsa, tam bir totaliter düzen'e dönüşecektir. Özgürlük, Eşitlik ve Kardeşlik yapay, zorlanmış olurlarsa çok kolay kaybolabilirler. Bu itibarla amaçlanan, olabildiğince çok özgürlüğün az da olsa devletce sağlanması, garanti edilmesidir. O halde normal hukuk devleti'nde özgürlük alanı'na müdahaleler, ancak akla uygun ve gerekli olduklarında, aynı amaca ulaşmak için başkaca hiçbir geçerli çözüm yolu bulunmadığında doğal görülür. Ama aynı şey, devlet yardımları'nın etki alanı için de söylenebilir. Sosyal Sigortalar Sistemi, gelecek, aile, yaşlılar ve yaşam'ın tehlikeleri için bizzat önlem almak istediğinde birey'e, bunu kişisel sorumlu olarak hangi ölçü ve sınırlar içinde yapacağını kararlaştırmak konusunda hemen hiç olanak bırakmayacak kadar ileri giderse; kişi'nin geliri'nin önemli kısmını, en geniş anlamda bu sosyal sigorta için verdiğini sadece devlet saptarsa; bu yükümlülük payı, onun yaşam düzeni'ni kesin etkisi altında bulunduracak boyutlara ulaşırsa, bu durumda bu yüküm'ün dışında tutulanlar'ın hakkı, kendini bizzat tanımlayan kişiliğe ve böylece insanlık onuru'na zarar vermiş olmaz mı? Demokrasi, böylelikle yasal Diktatörlüğe dönüşmez mi? Parlamento kanaliyle temsil edilen egemen sınıf, herkes'e sosyal yardım ve güvence, devlet'e, genel'e yapılan her fedakârlık için parasal karşılık; ancak, otorite'yi elinde bulunduranlar'a daha çok güvenlik vaad eder ve karara bağlar, yasalaştırır. Devlet'in yükümlülüğü'ne karşın, birey'in ve bütün'ün korun-

masına yönelik sosyal yardım, birey'den kişisel çaba gösterme, kendi hakkını bizzat arama ve kendini savunma olanağı'nı büsbütün almış olamaz. Aksi halde, sonunda devlet fazlaca yükümlendirilmiş, insan'ın bağımlılığı ve özgürlüksüzlüğü arttırılmış, kendini koruma iradesi, fedakârlığın etkisi, kişisel karar verme özgürlüğü ve inisiyatifi felce uğratılmış ve insan Kollektivizm'e kurban edilmiş olur. Buna dayanarak, yardımlar alanında da devlet'in ihtiyatlı davranma ilkesi'ni benimsemesi istenir; o konuda da devlet, ancak gerçekten gerekli olduğu yerde müdahale etmelidir ve edebilir. Kuşkusuz bugün pekçok halk'ın sıkıntısını çekmek durumunda bulunduğu anlatılan toplumsal değişmeler ve maddî güçlük, devlet müdahalesi'nin alanı'nın çok sınırlı olmayacağını kendiliğinden ortaya koymakta, bunu var saymaktadır. Bununla birlikte, devlet'e başvurulması ve onun yardım'a çağırılması'ndan önce, daima gönüllü toplumsal birlik ve dayanışma yolları'nın yardım amacıyla denenmesi gerekir.

Devlet'e az ya da çok gereksinim duyulup duyulmaması, birey'in iradî çabaları'na, onun tutum ve davranışı'na, iyi niyeti'ne ve görev duygusu'na bağlıdır. Bireyler biribirleriyle dayanışma halindedirler, devlet yardımı geniş ölçüde zorunlu değildir; başkaları'nın eşitliği tanınır, devlet, eşitliğe zorlamamalıdır; özgürlük, sorumluluk bilinci içerisinde ve başkaları'nın özgürlüğü'ne saygı göstererek kullanılır; devlet, özgürlüğü sınırlandırmamalıdır. Böylece, devlet içinde insan hakları'nın korunması ve onlara saygı gösterilmesi, sonunda gerçekten birey'in davranışı'na bağlanır. İnsan hakları, ancak onlara bireylerce de saygı gösterildiği zaman, devlet toplumu'nun gerçek temeli olurlar. Sonuç olarak, sürekli söz konusu edilen şu devlet ve şu toplum kimdir, nedir? Devlet ve toplum, bireyler'den oluşur; bireyler, toplum'un niteliği'ni ve devlet'in tutumu'nu belirlerler. Bu, özellikle halk'ın kendisinin egemen söz sahibi olduğu Demokrasi için geçerlidir. Demokrasi'de her birey, kural olarak eşit biçimde katılma, birlikte çalışma şansı'na sahip olmalıdır. Günümüzde insan hakları'nın gerçekleştirilmesi konusunda karar verecek olan, birey'in bu şansı kullanması ve onun bunu nasıl kullandığı gerçeğidir. Devlet'i sadece istemlerde bulunan ve karşı konulan, birlikte yaşam'ın aşağıdan yukarıya insan hakları temeli üzerine kurulması'nın başarısız olduğu, kendine özgü yaşamı olan yabancı bir aygıt olarak gören bireyler, devlet'e yabancı

kalırlar. Yurttaşlarınca kendi haline bırakılan devlet, gerçekten de Özgürlük, Eşitlik ve Kardeşlik için bir tehlike yaratabilir. Yurttaşlarınca yaşatılan devlet, insan hakları'na saygı gösterecektir. Bundan ötürü, toplum'un sorunları karşısında yurttaşların kayıtsız kalması yalnız Demokrasi için değil, aynı zamanda insan hakları için de bir tehlikedir. İnisiyatif eksikliği de, yine sınırsız kişisel çıkarıcılık denli kaygı verici, tehlikeli olabilir. Demokrasi, sürekli bir amaçtır. Hukuk devleti'ne özgü ve demokratik kurumlar'ın çokluğu sayesinde, herkes için şans eskiye göre çok daha fazladır. Bununla birlikte, bu şans o denli çabuk kaybolabilir ki, demokrasi oyunu kuralları'nın, özgürlük, eşitlik ve kardeşliğin tekrar tekrar yeni baştan kazanılması gerektiği'nin ayırımına varılmaz. Weimar Dönemi Almanyası'nın tarihi bunu açıkça ortaya koymaktadır. Buna karşın, yurttaşlar genel'e karşı sorumluluklarını bilir ve kabul ederler, başkaları'nın kişisel disiplin hakları ve toplum'un hakları karşısında ödev ve yükümlülükleri üstlenmeğe hazır olurlarsa, bu durumda elde edilen'in korunması ve insan hakları'nın gerçekleştirilmesi yolunda gelişme sağlanabilecektir. Kişisel denetim devlet denetimi'nin, kişisel yönetim devlet yönetimi'nin, kişisel sorumluluk devlet sorumluluğu'nun giderek yerini alabilir ya da bunları azaltabilir. Bu yüzden, sadece insan hakları'nın değil, aynı zamanda insan'ın yükümlülükleri'nin de büyük önemi olduğu görülmektedir. Bura ya kadar ilk sırada insan hakları'ndan söz edilmesi, kuşkusuz yerindedir; insan hakları, bugün de Demokrasi'de yurttaş'ın yükümlülükleri'nin temeli ve kaynağıdır. Bununla beraber, yükümlülükler'in bir kez de düşünce ve irdeleme'nin odak noktası'na yerleştirilmesi önemlidir. Salt insan hakları'nın devlet eliyle korunması değil, aynı zamanda devlet'in de insan hakları temeli üzerine kurulması söz konusudur. İnsaniyet düşüncesi'nden gelen haklar ve buna bağlı yükümlülükler, bu her iki görünüm'e işaret etmek isterler. Bundan başka, haklar ve ödevler birbirlerine ayrılmaz biçimde bağlıdır: Özgürlüğe ilişkin hak, ödev'i de beraberinde getirir, bu özgürlük, yasal yoldan hakkını aramağa yarar; eşitlik, hak ve sorumluluk'ta eşitliği sağlar; kardeşlik, ilk zorunlu gerçek hak ve aynı zamanda ödevdir. Bu düşünceler, örneğin baba ve anne'nin çocuğun eğitimi'nde aynı hak ve sorumluluğu taşıdıklarını öngören Federal Alman Anayasa Mahkemesi'nin yargısal içtihadı'nda da ifade edilmiştir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi de 29. maddesi'nin 1. fıkrası'nda bu düşünceleri şöyle deyimlemektedir:

“Her insan'ın, kendi kişiliği'nin serbestçe ve tam olarak geliştirilmesine olanak veren toplum'a karşı yükümlülükleri vardır.”

Esasen burada da yine insan örneği, modeli söz konusudur: İnsanın onuru doğrudan doğruya bunun içinde vardır, ahlâken sorumlu davranabilmek, temel hak ve ödevler aynı şekilde bizzat insan örneği'nde temellendirilmiştir. Böylece hukukî sorun, yeniden insaniyet anlayışı içinde büyük genel bir değer açıklaması, bir yorum problematiği'ne ulaşır. Örneğin, insan'ın onuru üzerine uyayık bilinç'in, sonunda nasıl insan hakları'nın yorumu'nu da kararlaştırdığını, Amerikan Yüksek Mahkemesi'nin yargısal içtihadı göstermektedir. Burada, ırklar'ın birbirleriyle ilişkisi'nde uzun zaman şu tümce geçerli olmuştur: “Eşit, ama ayrı.”, yani, gerçi kural olarak herkes için eşit olanaklar yaratılmış olmalı idi, ama bununla birlikte kesin bir ayırım caizdi, olabilirdi. Bu içtihat, eşitlik ilkesi'nin biçimsel bir yorumu'nu yeterli görmüştür. Oysa ki, eşitlik ilkesi, insanlık onuru'nun deyimini olarak görülmekle, bu salt biçimsel yorum artık savunulabilir olmaktan uzaktır. Bu nedenle, Yüksek Mahkeme'nin 1954 yılında özellikle tarihsel değeri olan bir kararı'nda, Anayasal açıdan ırklar'ın kesin tümlüğü'nü ilân etmesi, önemli bir girişim'i simgeliyordu.

Bütün bu söylenenler, uluslararası alanda da geçerlidir. Halklar'ın barışçıl ilişkileri, karşılıklı özgürlük ve eşitlikleri'nin tanınmasına, insanlığın geleceğe yönelik büyük amaçları'nın gerçekleştirilmesi ise halklar'ın içinde karşılaştıkları kardeşlik ruhu'na bağlıdır. Ülke düzeyinde olduğu gibi uluslararası düzey'de de birçok yeni olanak yaratılmıştır: Birleşmiş Milletler ve onun yardımcı örgütleriyle bugün evrensel bir işbirliği mevcuttur. Dünya'nın birçok yerinde devletler, bölgesel antlaşmalar ile biraraya gelip birleşiyorlar. Uluslararası ticaret'e, uluslararası ödeme ilişkisi'ne yeni biçimler getirilmektedir. Gümrük sınır indirimi konulmuştur. Yeni birçok bireysel karşılaşma, görüşme biçimi de vardır ve bu özellikle önemlidir. Bununla birlikte, uluslararası alan'da da insanlığa ilişkin evrensel bir dayanışma düşüncesi yayılmadığı takdirde, bütün bu olanaklar boşunadır. Bugün pekçok ülke'de, dünyanın değişik bölgelerindeki silâhlı çatışmalar artık salt siyasal fenomen olarak

değil, aynı zamanda ahlâkî sorunlar olarak da nitelendirilmekte, böyle algılanmaktadır. Birçoğu, başka halklar'ın derdine karşı kayıtsızlığın bugün artık geçerli olamayacağını iyice bilmektedir. Biafra'daki korkunç olaylar dolayısıyla kendiliğinden ortaya çıkan merhamet dalgası, bu yeni uluslararası dayanışma'nın iyi bir belirtisi, iyi bir örneğidir. Ve buna karşın bu konuda yapılacak daha pek çok şey vardır. Zengin ile yoksul arasında, gelişmekte olan ülkeler ile büyük sanayi toplumları arasındaki ayrılıklar, eşitsizlikler, daha çok çaba ve daha çok iyi niyet'i gerektirmektedirler. Tıpkı dahilde olduğu gibi, burada da konu, sonuçta bütün ilgililer'e gelip dayanmaktadır: Salt bağımlılığın getirdiği yardım, gerçek insanlık ruhu'nu, insanlık anlayışı'nı ihlâl etmiş, onu yaralamış olabilir. Ama ne var ki, bu ihlâl, bu zedeleme bir yerde kesindir, kaçınılmazdır.